

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

година VII

2005 / брой 2-3

БРОЯТ Е ПОСВЕТЕН НА

55 ГОДИНИ

ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА

ДЪРЖАВНИЯ БИБЛИОТЕКАРСКИ ИНСТИТУТ-

ДНЕС

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ

ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ

И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ - СОФИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

Д-р Константина Недкова „Действа винаги в рамките на възможното“	3	София Василева Домовете на изкуствата 1920 – 1944 г.	84
Д-р Константина Недкова Приемственост и промяна	7	Ст. ас. д-р Жоржета Назърска Сп. „Гражданка“ (1911 – 1912) в българската социална и културна модернизация	88
Д-р Константина Недкова „Бъди добър към всички и търси доброто у всеки“	22	Н.с. Христо Вълчев Депозитът на печатни и други произведения – промени в законодателството и практиката	94
Доц. д-р Донка Правдомирова Българката и библиографията	29	Калина Иванова Чуждият периодичен печат, предоставян на читателите на Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново	100
Ас. Пламена Попова Авторското право и информационното общество	33	Стела Асенова Две нови книги представи Лъчезар Георгиев в старата столица	103
Гл. ас. Ина Антонова Слово за Антон Дончев	35	Доц. д-р Дора Колева От дълбокото подземие към картината на съвременния свят	105
Доц. д-р Петър Парижков „Да доставя начитащата публика средства за прочитание...“	38	Гл. ас. д-р Елена Георгиева Управлението на Университетска библиотека като библиотечно-информационен, образователен, културен и научен институт	108
Ст.н.с. Елена Харбова Книгоиздаването и книгоразпространението – приоритетна задача на Българското читалище в Цариград (1866 – 1876)	43	отец Пеню Цвятков Пенев Уникална приписка с важно значение за българската историография	111
Гл. ас. д-р Мария Гуленова Цената като инструмент на е-маркетинга на българските издателства	48	Илияна Найденова Царските колекции на България – нашият имидж пред Европа	113
Доц. д-р Лъчезар Георгиев Възрожденски издател с неоспорим принос за българската книга 140 години от смъртта на Тодор Хрулев	53	Лора Величкова Културната антропология като космос на знанието	116
Ас. Светла Шапкалова Ръкописните и печатните книги в библиотеката на Рилския манастир като информационен фонд в обучението на студентите	63	Николай Поппетров Библиографията като евристика	120
Чавдар Чернев Из историята на „Български книгопис“ – от създаването му до войните	68	Гл. ас. д-р Евгения Русинова Библиотечните промоции – проява на „тесни места“	125
Доц. д-р Сево Явашев Войната и Българската армия в литературата след Първата световна война	80		

„ДЕЙСТВАМ ВИНАГИ В РАМКИТЕ НА ВЪЗМОЖНОТО“

С проф. д.и.к.н. Стоян Денчев, ректор на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии – София, разговаря д-р Константина Недкова

Проф. д.и.к.н. Стоян Денчев е ректор на КБД от 2002 г., а от 2004 г. – ректор на СВУБИТ. Трудно е в едно интервю да се представи един толкова богат човешки живот, да се нарисуват щрихи от портрета на толкова уважаван и авторитетен у нас и в чужбина информационен специалист, носител на смели и нови идеи и техен реализатор в различни полюси на човешкото проявление: наука, практика, политика, образование, управление. Неговите професионални умения на изследовател и преподавател се съчетават по най-сполучливия начин с таланта на управленец от европейски тип.

Автор е на повече от 140 научни труда, публикувани у нас и в чужбина. Като изследовател има научни разработки с приложен характер, някои от които търсени, цитирани в чужбина (САЩ, Русия, Чехия, Полша, Сърбия, Македония, Черна гора, Беларус, Украйна).

Новаторска е и преподавателската му дейност, която обхваща всички образователни степени (бакалавърски, магистърски и докторантски програми). Достига до най-високите етажи на държавното управление и политическата кариера: депутат в XXXVII Народно събрание (зам.-председател на Комисията по външна политика, посланик във Финландия, Главен секретар на МС). Значимо място в неговия изключително интензивен и активен живот заема обществената му дейност.

Участва в научни и професионални организации, в редколегии и ръководства на списания и специализирани издания в чужбина и у нас, в организацията и управлението на науката.

Доказателство за признанието на неговите качества като професионалист и управленец са възложените му функции в ръководни органи на различни международни и български общности, на банки и др.

Многократно е награждаван с медали (български, от САЩ, Франция, Турция), почетни отличия и грамоти. Пред него са върховете, към които той се стреми и почти сигурно – ще достигне!

♦ Проф. Денчев, какви бяха мотивите Ви, когато решихте да поемете ръководството на КБД през 2002 г.? С какво Ви привлече тази дейност?

Бях свързан с първото библиотечно учебно заведение у нас от 1993 г., когато по покана на тогавашния директор Петър Петров, по-късно и Свободаря Габровска, започнах да чета лекции по въпроси на научната информация. Като че всичко започна на шега – един от поредните ми ангажменти. Не очаквах, че толкова ще ме погълне работата тук.

Но и този път се потвърди една от моите житейски максими: „Човек прави длъжността, а не длъжността прави човека“.

Мога да кажа, че това ме мотивира и в действията, и в поведението ми. Ако успях да постигна нещо голямо, мечтано от много години, в неочаквани от всички кратки срокове, то е защото като ръководител съм всеотдаен, в най-голяма степен бях себе си, много силно бях вътрешно убеден, че ще успея да се преборя с обективните и субективните бариери. Училището бе доста консервативно, а моята цел бе да

„ДА ДОСТАВЯ НА ЧИТАЮЩАТА ПУБЛИКА СРЕДСТВА ЗА ПРОЧИТАНИЕ...“

Деятелността на Свищовското народно читалище в полето на българската книжнина през Възраждането

Доц. г-р Петър Парижков

В епохата на Възраждането, особено през последните две десетилетия преди Освобождението, които бележат връх в многовековните борби за отхвърляне на османското владичество, във време, белязано с дълбоки преобразования в битя, културата и съзнанието на младата нация, време на духовно възвемане и самоопределяне на българския народ – значителна роля играят читалищата.

Първенството държи Свищовското читалище, основано на 30 януари 1856 г., следвано от читалищата в Лом и Шумен, създадени няколко месеца по-късно.

Въодушевение обзема неговите учредители след тържественото чествуване празника на Преображенското училище в Горната махала и словото на учителя Васил Манчов, когато търговецът Христати Филчов и учителите Емануил Васкидович и Георги Владикин отиват у дома на Димитър Начович – училищен настоятел и касиер на училищното настоятелство, търговец и патриот. Под впечатление на произнесеното слово четиримата първостроители обменят мисли за развитие на просветното дело в града и за основаване на народно читалище, замислено преди това с патриотическите внушения на Георги С. Раковски [1]. Началото е документирано в учредителния протокол във „Всеобщий кондик славеноболгарского

училища божественнаго преображения“ на 30 януари 1856 г., в който се казва, че „... възпалени от родолюбие си, определиха по възможности да пожертвва всякий от онаго дара, от когото Бог им подарил, за да поставят едно Българско читалище, гдето ще бѣди библиотека и музеом...“ [2].

И по неписан, но твърде далновиден и мъдър закон книгата е най-драгоценното богатство на българските народни читалища. Всеки читалищен деец или обикновен ратник на свободолюбивата идея дава скромната си лепта за общото дело. Затова доставянето на книгата от далечни и близки земи, изпровождането на книгата във всичките предели на отечеството е деятелност не покрай другото, а най-главното в назначението на народните читалища – така, както го разбират възрожденците. „Всяко читалище или дружество – пише Димитър Мишев – има за цел да се грижи за самообразованието на членовете си и да разпространява просвета и съзнание във всички слоеве на гражданите. При всяко читалище има библиотека. В салоните на читалищата и дружествата се срещат учители с първенци, еснафи, работници. В тях се демократизира просветата. В тях се държат речи, четат се книги и вестници, обменят се мисли, съревнуват се учители и младежи кой да бѣде по-полезен на съгражданите си“ [3].

Будното просветително огнище в Свищов взема върху себе си грижата за добиване на книгата, за да разпалва светлината на знанието, да поддържа огъня на българската сваят, да кове волята на своите синове за борба с вековния тиранин, заедно с просвещението да подготвя духовете за часа на бунта.

В нарочно стъкмения „Устав на българското читалище в Свищов“ ясно и точно са формулирани целите и задачите му. Член първи от глава първа гласи: „Свищовското читалище ще има за цел: да доставя на читающата публика средства за прочитание; да подпомага Българската книжнина; да улеснява сиромашките ученици и въобще да разпространява образованието помежду народа.“ По-нататък тази мисъл е конкретизирана в глава четвърта „За употреблението на доходите на читалището“. В член двадесет и четвърти е казано: „Читалището ще приема по-известните народни и Европейски журналы.“ Член двадесет и пети: „Ще купува по един екземпляр от всяка българска новоиздадена книга и колкото български книги има издадени до сега.“ За да разширява духовния хоризонт на любознателните си съграждани според член двадесет и шести читалището поема грижата „...според възможностите на капитала си да състави една библиотека, която да съдържа всякакви учебни и забавни книги на иностранны язици“. Продължение на родолюбива възрожденска традиция откриваме в член двадесет и седми: „Настоятелството ще ся грижи да отдели някое количество пари от доходите на читалището и ще да печати някои общополезни книги, които одобри.“ Т. е. – то да бѣде „иждивител“, „стицател“, „спомоществувател“ за издаване на книги, от които толкова се нуждае българинът във възрожденската епоха, да подпомага според силите и средствата си бедната наша книжнина. И да доразвива драгоценната българска черта – дарителството, стремеж, за който свидетелствува член двадесет и осми: „Да принося подароци от учебни някои книжки по възможностите си на някои училища в отечеството ни.“

Виждаме, че уставът очертава доста пространно и в дълбочина книгоразпространителската, книгоиздателската и дарителската дейност на свищовското читалище.

Да приведем документални доказателства за това как то изпълнява високата си длъжност в сложната, многообразна и белязана с толкова величави дела на самопожертвувателност епоха на Българското възраждане.

„Още при основаването на читалището библиотеката е започнала своя живот с (800) осемстотин тома „книги от разни класически писатели – Елински, Гръцки, Славянски... и на разни други язици“, подарени от бележития учител, основател на читалището Емануил Васкидович. Този щедър, пребогат и учудващ дар на Васкидовича бива последван от други лица и учреждения. Така Христо Златев, учител в Александрия, подарил една ръкописна стара книга, „съдържаща разни физически предмети“. Васил Манчев, учител в Свищов, подарил една част от Литургия на пергамент и още няколко ръкописа. Димитър Костович от Зимнич подарил 15 тела от I част на Телемаха („Приключенията на Телемаха“ от Фр. Фенелон, преведена от Н. Михайловски, Цариград, 1873 – б. м., П. П.) в превод и 2 тела от историята на Ю. И. Венелина („Критически издирания за историята българска...“, преведена от Ботьо Петков, 1853 – б. м., П. П.). Редакцията на „Цариградски вестник“ подарила една „библиотека“ и едно годишно течение на вестника.

***

Российското императорско генерално консулство в Русе изпратило 175 тома разни книги (1871 г. – б. м., П. П.) [4]. Сред тези „разни книги“ откриваме съчинения исторически – „Пелопонезката война от Тукидита“ (в няколко издания), философски, поезия – Хораций на латински, Овидий в гръцки превод, Омир в много издания и др. Сред книгите, притежание на читалището, са особено ценните Свищовски дамаскин от 1753 г., който по думите на проф. д-р Любомир Милетич „има голямо значение за историческото осветление на североизточното българско наречие“ [5], и един екземпляр от „Евангелие“, отпечатано през 1575 г. от Пьотър Мстиславец, съдружник на Иван Фьодоров, с когото през 1564 г. издават първата точно датирана руска печатна книга – „Апостол“.

Така започва и така продължава своята дейност Свищовското читалище на книжовното поприще –

да разпръсква виделина не само в края си, но и вре- дом по Българско.

С молба да обогати книгохранителницата и да подсили фонда за издръжка на ученици в други учи- лища се обръща Свищовското читалище към ревни- теля на българското просвещение Иван Николаевич Денкоглу. В писмото се казва:

„Благородний Господине
Н. Денкоглу в Москва.

Свищов, 1856, Декемвриа 16

Всякий единородец познава колко е нужно образванието за свой род: за то може да рече чи е и за нас, Българете, не избежима длъжност. Сега ради и ми като познаваме тая благородна добродетел, распалени общо от ревност за народно нравствено просвещение, заедно градски ся съгласихми да съставим едно читалище и музеом, за което сми уверени, чи сте извест[е]ни от Цариградскаго вестника под № 286, гдето обнародвахми, с намерение да съберем, както и по възможности събрахми една книгохранителница от разни класически писатели, също един малък фонд, за да можими да припро- важдами по другоместни училища младежи да свър- шават науките си, и еще да помагами нашите спи- сатели в печатане книги преведени или съчинени, а найпаче да отворими едно прибежище на старите български ръкописи, колкото разсипани тук-там по многострадателна България ся намерват.

Обаче гледами, чи количеството, което що-го- де сми събрали до сега, е недостаточно, за да на- предува нашето намерение според пламенното ни желание. Сего ради понеже познаваме вашата распалена ревност, която пламти в благородното ви сърдце за общобългарското нравствено добро, за то и не пропуцами сърдечно да ви молими и уверени сме, чи движими от благородното чувство, ще по- помогнете на това душеполезно заведение и ще по- будите нашите родолюбиви единородци и други любители за народното образование да нам помог- нат.

***

Надевами ся, как тая наша молба ще бъде вам приятна, и ожидавами повременно да ни удостоите

сос отговор и обрадувате с испроваждането на съ- браните дарове...“ [6].

Не можем да се съмняваме, че благодетелят е откликнал както подобава на тази гореща патрио- тическа молба.

Благодарение на щедростта и на други дари- тели в края на 1856 г. читалищната библиотека съдържа около 2000 тома книги. Те не стоят заключени в сандъци, а тръгват по книжарските одисеи в двете посоки – за Свищов и от Свищов към другите предели на отечеството.

През 1867 г. настоятелството обсъжда въпроса за разпространението на в. „Македония“ и на други български вестници. То решава да влезе във връзка с Цариградското читалище „като по-важно от всички български читалища“ [7] с цел да потърси от него съ- действие за изпращането в Македония на „Най-прак- тична метода за първоначалното изучаване на децата, наредена от Янка С. Мустаков...“ (1869), напечатан „с иждивението на Свищовското читалище“, известен и като „Нова мода буквар“, приветствува излизането на списание „Читалище“ в Цариград, като веднага абонира 6 броя за себе си, 3 за селските общини и 2 броя – за Македония [8]. Освен това на заседанието си от 21 януари 1871 г. настоятелството решава да даде безплатно ученически помагала на бедните деца [9]. На 25 юли 1871 г. става извънредно събрание на настоятелството, което постановява да се уведоми Росийското императорско генерално консулство в Русе, че са получени изпратените от него 175 тома „разни книги“. Едно количество книги се определя за раздаване на учениците от градските мъжки и девически училища [10].

И тъй – читалището в Свищов, което „заемало първо място в държавата след Цариградското“ [11], върши своята патриотическа дейност в няколко на- правления – получаване на книги чрез дарения или закупуването им, подпомагане с учебници и учебни пособия на бедни ученици, изпращане на книги и вестници из цялото поробено отечество, събиране на спомоществуватели за издаването на нови бъл- гарски книги, така нужни за народната пробуда. Тези дейности са неотделими една от друга, преплитат се в духа на тогавашната възрожденска традиция.

Заслужава да отбележим сътрудничеството на Драган В. Манчов с читалището. Според сключения между настоятелството и изтъкнатия възрожденски книжар и книгоиздател договор от 28 август 1872 г. последният се задължава: 1) да доставя на градските училища всички потребни учебници и да разпродава учебника на учителя Янко С. Мустаков „Нова мода буквар“ без отстъпка по 60 пари; 2) да подарява на читалищната библиотека по 1 екз. от всички свои из- дания, като читалището се задължава да разпро- странява неговите печатни издания. Вземайки върху себе си грижата за продажбата на Манчовите учеб- ници и книги, читалището гледа на първо време да подтикне просвещението на народа. Със същата тази цел то издава и няколко книги – „...да помагами нашите писатели в печатане книги преведени или съчинени“, както свидетелствува и цитираното вече писмо до Иван Н. Денкоглу.

Същата задача родолюбците си поставят и в проектопрограмата на Свищовското читалище, където четем: „Да се помага на ония народни спи- сатели да печатат списанията си и преводите си, тези, които нямат средства да ги издават на свят“ [12].

По този начин то дава своите приноси в отпе- чатването на драгоценните български книги.

Основополагащо начало на тази дейност е „Буквар за първоначалните ученици. Съчинен от Ема- нуила Васкидовича и Георгия М. Владикина, учители училища святаго Преображения. Напечатан же с иждивение народнаго читалища в Свищов. Издание първо. Новий Сад. Книгопечатня д-р Дан. Меда- ковича, 1857“. Не след дълго „на свят“ ще излезе и „Чистописание за българските юноши. Съчинено от Еманоила Васкидовича и Георгия М. Владикина... Иждивение народнаго читалища в Свищов, Pest Lith. Druck v'Haske, 1858“. Тиражът на това издание е доста голям за времето си – 5000 екз., което доказва колко необходима е подобна книжнина за народното про- свещение. Поредицата от учебници продължава „Методический буквар за французкий язык, издаден с иждивението на Свищовското народно читалище. 1868. Във Вена, у книгопечатн. Л. Сомерова“. (Подпис на предговора: В. Манчевич. Дата: Свищов, 6 март 1867.) Свищовският патриот Васил Манчов – един от

инициаторите за създаването на читалището, сам учител, е авторът на този буквар, извикан от необхо- димостта да се задоволяват потребностите на напред- налия в икономическо и културно отношение край- дунавски град. Вече посочихме „Най-практична метода за първоначалното изучаване на децата...“ от Янко С. Мустаков.

В печатницата на Дунавската област в Русе през 1869 г. е „изваден на свят“ и Уставът на Българското читалище в Свищов. То подпомага и издаването на книгата „Велизарий. Историческа драма в две дейст- вия (по Х. К. Х. Траудцена). Съставил Т. Шишков. При- нос на бъдущия наш народен театър. Цариград, в печатницата на А. Минасиана у Джамль-хан, 1873“.

Според твърде прецизно водената „Годишна сметка Народнаго читалища в С[ви]щов 1859/1860 г.“ през декември 1858 г. настоятелството изразходва „за подварзани 1000 ком. (плекта) и краснописания 200 (гроша); за подварзани 500 ком. (плекта) красно- писания + 2 атлаза 116 (гроша)“. За същата цел – подвързването на 2450 екз. през 1860 г. то изхарчва 471 гроша. От посочените бройки става ясно, че тази книга не е никоя друга, освен „Чистописание за българските юноши...“ на Емануил Васкидович и Георги М. Владикин. В графата „Да дава“ за м. март 1860 г. е отбелязано: „На Д. [анило] Медакович дълг за печатани книги 122 1/2 Гр. [оша]“ [13]. Отнася се за отпечатването на „Буквар за първоначалните ученици“ от същите двама автори.

Георги С. Раковски цени особено високо дейността на първото българско читалище в полето на книжнината и затова в преписката между революционера и свищовските му приятели и сподвижници често се говори за записване на спомоществуватели за негови съчинения и вестници.

В писмо, изпратено от Свищов на 30 декември 1856 г., Васил Манчов му пише по повод събирането на спомоществуватели за „Горски пътник“:

„Драгий приятелю Г. С. Раковски!

Ако вашето тръгване да стана твърде на бързо, щото и не можахми най-сетне да ся разцълуваме, но никак не ще забрави вашите приятелски съвети; също тъй и задължението, което ми връчи в ръцето, сияя се да го изпълня.

***

Спомоществувателите ще ги събирам и парите ще ги придам на Цвятка [Радославов]...“ [14].

„Г-не Г. С. Раковски! – обръща се с писмо към него на 2 март 1857 г. Народното читалище в Свищов. – Като познаваме твърде добре искреното ваше любородие, пламенната ревност, що пламти в сърцето ви за народното ни образование, а най-много за развитието на нашата книжнина, дерзаеме да ви помолиме с настоящето да сторете един труд и настанете в поправиванието на някои книжки, които проводихме до г. Медаковича да ги печата. Молиме ви да станат също като оригиналт“ [15]. Видно е от горното, че отпечатването на „Буквар за първоначалните ученици“ от Емануил Васкидович и Георги М. Владикин в „книгопечатнята“ на Данило Медакович в Нови Сад през 1857 г. става с прякото и ценно съдействие на Георги С. Раковски – приятел на Медакович.

Читалището записва за себе си 5 „книги-тела“ от „Горски пътник“, което личи от писмото на Цвятко Радославов до Георги С. Раковски, датирано „Свищов, (1) 857 мая 6“ [16].

Георги С. Раковски дава достойна оценка на родолюбивата ревност, проявена още при основаването и при първите стъпки на Свищовското читалище на книжовното поприще. Той има дълбоки основания да се интересува най-живо за будното просветително огнище и в писмо до Васил Манчов, изпратено от Нови Сад на 16 април 1857 г., да възкликне почти патетично:

„Драгий мне приятелю г. Манчович,

Получих твое приятелское писмо ведно с закона вашего достопочитаемаго читалища. Радост сърдечна чувствовах за с[в]ищовская ревност. Дай боже да и други наши съотъчественици следват добрий пример с[в]ищовских жителех. Тогда ще осяяе и наш мразний (мрачный – б. м., П. П.) зреник светлое просвещение слънце, тъмний же досадни облаци невежества далеч в Азия ще разгони!“ [17].

С тези редове ние поискахме само да хвърлим шепа светлина върху достойната за възхита дейност

на първото българско читалище в полето на книжнината.

В лето 1856-о, Иануария 30, запалва своя огън светилникът на просвета и родолюбие.

БЕЛЕЖКИ

1. Вж. **Джамбазки, Христо**. Основаване на първото българско читалище и неговата дейност до Освобождението. – В: Сто години народно читалище Свищов. Юб. сборник. 1856–1956. Свищов, 1958, с. 6–7.
2. Пак там, с. 9.
3. **Мишев, Димитър**. България в миналото. Страници из българската културна история. С., 1916, с. 331.
4. Юбилеен сборник на Свищовското читалище 1856 – 1931. Изд. на читалището, 24 май 1931, с. 56–57.
5. Вж. **Мушмова-Георгиева, Фанка и Живка Аламанова-Спасова**. Библиотечна и издателска дейност на Свищовското читалище. – В: Сто години народно читалище Свищов, с. 130.
6. Цит. по Сто години народно читалище Свищов, с. 17–18.
7. **Сираков, Станьо**. В кондиката пише... НСОФ. С., 1965, с. 15.
8. Пак там, с. 16.
9. **Протоиерей Стефан Ганчев**. Свищовското читалище. Дял V от сложената под печат книга Свищов. Принос за историята му. Свищов, 1929, с. 18.
10. Пак там, с. 19.
11. Пак там.
12. Цит. по Сто години народно читалище Свищов, с. 209.
13. Вж. Юбилеен сборник на Свищовското читалище 1856 – 1931. с. 94–95.
14. Архив на Г. С. Раковски. Т. 2. Писма до Раковски 1841 – 1860. С., БАН, 1957, с. 130.
15. Пак там, с. 155.
16. Пак там, с. 183.
17. Архив на Г. С. Раковски. Т. 1. Писма и ръкописи на Раковски 1841 – 1860. С., БАН, 1952, с. 98–99.

КНИГОИЗДАВАНЕТО И КНИГОРАЗПРОСТРАНЕНИЕТО – ПРИОРИТЕТНА ЗАДАЧА НА БЪЛГАРСКОТО ЧИТАЛИЩЕ В ЦАРИГРАД (1866 – 1876)

Ст.н.с. г-р Елена Харбова

В движението за новобългарска просвета и културен просперитет през възрожденската епоха челно място заемат българските читалища. Беязали първите признаци на живот през 50-те години на XIX в., през 60–70-те години на века те се оформят като най-важните институции в организационната структура на българската култура, като средища на интензивен обществено-политически и културен живот.

В края на 1870 и началото на 1871 г. читалищата обхващат почти всички български селища и емигрантски центрове. Те се налагат като важни културно-политически средища с първостепенна роля във всеобщото национално-образователно и културно-просветно дело.

През 1870 г. като централен орган на читалищното дело започва да функционира Българското читалище в Цариград (1866 – 1876). Своята ръководна позиция то утвърждава окончателно в края на 1871 г.

Цариградското читалище е една от най-големите общонационални институции през възрожденската епоха, която допринесе в значителна степен за духовното оцеляване и за консолидирането на българската нация. То е главен фактор за изграждане на читалищната система, за координиране дейността на читалищата и за прокарване на обща читалищна политика.

Между приоритетните задачи на читалището е развитието на българската книжовност. Оценявайки книжнината като един от най-мощните фактори за напредъка на българския народ и неговото укрепване като етническа общност, читалището стимулира създаването на оригинални съчинения от различни области на знанието и на художествени творби. То съдейства активно за тяхното издаване и широко разпространение сред различни обществени кръгове.

За осъществяването на своята политика по развитието на българската книжовност читалищните дейци в Цариград първоначално се насочват към издирването и привличането на бележити представители на българската интелигенция. В резултат на продължителни действия в това направление около читалището се групира значителен кръг от видни участници в културно-националното движение през 60–70-те години на XIX в., между които са: П. Р. Славейков, Г. Кръстевич, И. Найденов, Т. Бурмов, Т. Икономов, Л. Йовчев, С. С. Бобчев и др. Всички те подкрепят усилията му по създаването на оригинални трудове от различни области на знанието, на художествени и други произведения, както и по популяризирането и разпространението на българска литература. На тях се дължи до голяма степен и осъществяването на най-голямото му книжовно дело – издаването на сп. „Читалище“.